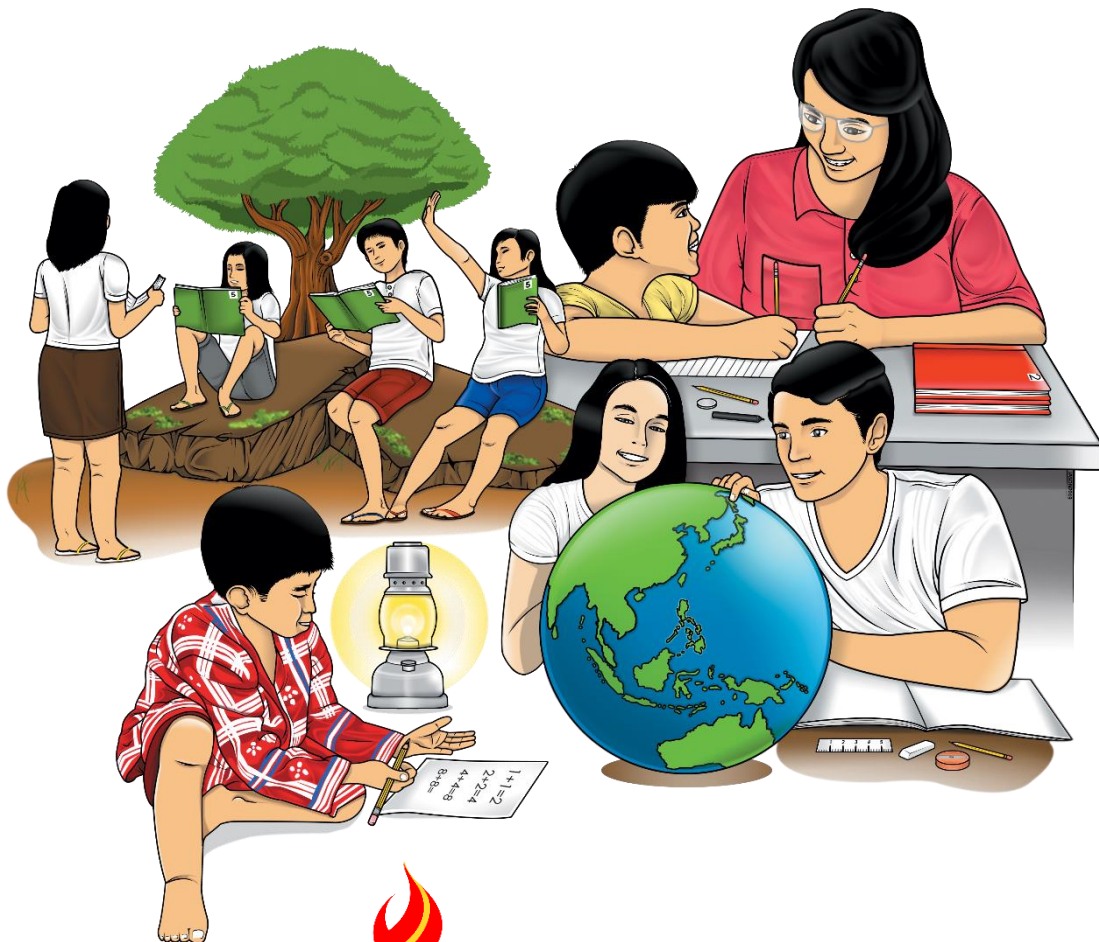

Edukasyon sa Pagpapakatao

Ikalawang Markahan – Modyul 1: Isip at Kilos-Loob

Edukasyon sa Pagpapakatao – Grade 7
Alternative Delivery Mode
Ikalawang Markahan – Modyul 1: Isip at Kilos-Loob
Unang Edisyon, 2020

Isinasaad sa Batas Republika 8293, Seksiyon 176 na: Hindi maaaring magkaroon ng karapatang-sipi sa anumang akda ang Pamahalaan ng Pilipinas. Gayunpaman, kailangan muna ang pahintulot ng ahensiya o tanggapan ng pamahalaan na naghanda ng akda kung ito ay pagkakakitaan. Kabilang sa mga maaaring gawin ng nasabing ahensiya o tanggapan ay ang pagtakda ng kaukulang bayad.

Ang mga akda (kuwento, seleksiyon, tula, awit, larawan, ngalan ng produkto o *brand name*, tatak o *trademark*, palabas sa telebisyon, pelikula, atbp.) na ginamit sa modyul na ito ay nagtataglay ng karapatang-ari ng mga iyon. Pinagsumikapang matunton ang mga ito upang makuha ang pahintulot sa paggamit ng materyales. Hindi inaangkin ng mga tagapaglathala at mga may-akda ang karapatang-aring iyon. Ang anumang gamit maliban sa modyul na ito ay kinakailangan ng pahintulot mula sa mga orihinal na may-akda ng mga ito.

Walang anumang parte ng materyales na ito ang maaaring kopyahin o ilimbag sa anumang paraan nang walang pahintulot sa Kagawaran.

Inilathala ng Kagawaran ng Edukasyon

Kalihim: Leonor Magtolis Briones

Pangalawang Kalihim: Diosdado M. San Antonio

Bumuo sa Pagsusulat ng Modyul

Manunulat:	Carlo Cesar G. Anaban
Editor:	Loida S. Pigon
Tagasuri:	Irnanie A. Enrico, Loida S. Pigon, Ma. Luz N. Darjuan Ronald B. Conales, Cristy R. Temple, Elma C. Palen
Tagaguhit:	Khristine S. Lacsamana
Tagalapat:	Khristine S. Lacsamana, Jogene Alilly C. San Juan Mario Johray V. Manongdo
Tagapamahala:	Benjamin D. Paragas Atty. Suzzette T. Gannaban-Medina Susana M. Bautista Cynthia Eleanor G. Manalo Mariflor B. Musa Freddie Rey R. Ramirez Danilo C. Padilla Annabelle M. Marmol Domingo L. Mendoza, JR. Elmer P. Concepcion Loida S. Pigon

Inilimbag sa Pilipinas ng: _____

Department of Education – MIMAROPA Region

Office Address: Meralco Avenue, Pasig City, Philippines 1600

Telefax: (02) 634-1054; 634-1072; 631-4985

E-mail Address: mimaropa.region@deped.gov.ph

Edukasyon sa Pagpapakatao

**Ikalawang Markahan – Modyul 1:
Isip at Kilos-Loob**

Paunang Salita

Ang Self-Learning Module o SLM na ito ay maingat na inihanda para sa ating mag-aaral sa kanilang pag-aaral sa tahanan. Binubuo ito ng iba't ibang bahagi na gagabay sa kanila upang maunawaan ang bawat aralin at malinang ang mga kasanayang itinakda ng kurikulum.

Ang modyul na ito ay may inilaang Gabay sa Guro/Tagapagdaloy na naglalaman ng mga paalala, pantulong o estratehiyang magagamit ng mga magulang o kung sinumang gagabay at tutulong sa pag-aaral ng mga mag-aaral sa kani-kanilang tahanan.

Ito ay may kalakip na paunang pagsusulit upang masukat ang nalalaman ng mag-aaral na may kinalaman sa inihandang aralin. Ito ang magsasabi kung kailangan niya ng ibayong tulong mula sa tagapagdaloy o sa guro. Mayroon ding pagsusulit sa bawat pagtatapos ng aralin upang masukat naman ang natutuhan. May susi ng pagwawasto upang makita kung tama o mali ang mga sagot sa bawat gawain at pagsusulit. Inaasahan namin na magiging matapat ang bawat isa sa paggamit nito.

Pinapaalalahanan din ang mga mag-aaral na ingatan ang SLM na ito upang magamit pa ng ibang mangangailangan. Huwag susulatan o mamarkahan ang anumang bahagi ng modyul. Gumamit lamang ng hiwalay na papel sa pagsagot sa mga pagsasanay.

Hinihikayat ang mga mag-aaral na makipag-ugnayan agad sa kanilang guro kung sila ay makararanas ng suliranin sa pag-unawa sa mga aralin at paggamit ng SLM na ito.

Sa pamamagitan ng modyul na ito at sa tulong ng ating mga tagapagdaloy, umaasa kami na matututo ang ating mag-aaral kahit wala sila sa paaralan.

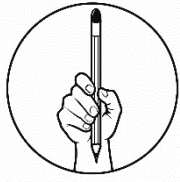
Alamin

Alam mo ba na ang tao ay natatangi? Nilikha ng Diyos ang tao na kakaiba sa mga hayop at halaman. Ang repleksyon ng Diyos ay tinataglay ng bawat tao dahil nilikha tayo ayon sa Kanyang wangis. Ang tao ang pinakamataas na uri ng nilalang dito sa mundo. Hindi maaaring ipantay sa tao ang anomang nilalang na may buhay, kabilang ang mga hayop at mga halaman. Kaya espesyal na nilalang ang tao.

Sa modyul na ito, matutuklasan mo ang tungkol dito. Ano ba ang tinataglay ng tao na wala sa ibang nilalang? Ano ba ang nagpapabukod-tangi sa tao? Bakit nasabing espesyal ang tao? Lilan lamang iyan sa mga tanong na marahil pinag-iisipan mo. Kaya't halika, unawain mo kung bakit bukod-tangi ang tao. Basahin at pag-aralan ang modyul na ito at sagutin ang mahalagang tanong na: ***Ano ang nagpapabukod-tangi sa tao?***

Sa modyul na ito, inaasahang maipamamalas mo ang sumusunod na kaalaman, kakayahan, pag-unawa, at paglalapat:

1. Natutukoy ang mga katangian, gamit, tunguhin ng isip at kilos-loob (Esp7PS-IIa-5.1)
2. Nasusuri ang isang pasiyang ginawa batay sa gamit, tunguhin ng isip at kilos-loob (Esp7PS-IIa-5.2)
3. Naipaliliwanag na ang isip at kilos-loob ang nagpapabukod-tangi sa tao, kaya ang kaniyang mga pagpapasiya ay dapat patungo sa katotohanan at kabutihan (Esp7PS-IIb-5.3)
4. Naisasagawa ang pagbuo ng angkop na pagpapasiya at kilos tungo sa katotohanan at kabutihan gamit ang isip at kilos-loob (Esp7PS-IIb-5.4)

Subukin

Panuto: Basahin at unawaing mabuti ang tanong sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa iyong kuwaderno.

1. Ang tao ay bukod-tangi sa lahat ng mga nilikhang may buhay sa mundo. Ang pahayag ay:
 - a. Tama, dahil ang tao lamang ang nilikhang may isip at kilos-loob, kaya kawangis siya ng Diyos.
 - b. Mali, dahil tanging ang Diyos lang ang bukod-tangi sa lahat at Siya ang lumikha sa atin.
 - c. Tama, dahil tao lamang ang may isip kumpara sa ibang nilikhang may buhay.
 - d. Mali, dahil lahat ng nilikha ay pantay-pantay sa mata ng Diyos.
2. Alin sa sumusunod ang may kapangyarihang humusga, sumuri, mag-alaala at umunawa ng kahulugan ng mga bagay?
 - a. Dignidad
 - b. Isip
 - c. Kalayaan
 - d. Kilos-Loob
3. Alin sa sumusunod ang itinuturing na kapangyarihan ng tao upang pumili, magpasya at isakatuparan ang napili?
 - a. Dignidad
 - b. Isip
 - c. Kalayaan
 - d. Kilos-Loob
4. Bakit walang katapusan ang paghahanap ng tao sa katotohanan?
 - a. Hindi perpekto ang isip ng tao kaya wala siyang kakayahang malaman ang katotohanan.
 - b. May limitasyon ang isip ng tao kaya siya nakadarama ng kakulangan.
 - c. Patuloy ang hilig ng tao na matuklasan ang kaniyang kapaligiran.
 - d. Walang katapusan ang pag-aaral ng tao hanggat siya ay buhay.

Para sa bilang 5-7, ang mga sagot ay makukuha sa talata na nasa loob ng kahon.

Ang kilos-loob ay umaasa lamang sa nalalaman at nauunawaang impormasyon na binibigay ng isip. Pipiliin lamang nito ang isang bagay o kilos kung ito ay naunawaan ng isip bilang mabuti para sa kaniya. Pinipili lamang nito ang mabuti at hindi naaakit sa masama.

5. Alin sa sumusunod na pahayag ang ibig sabihin ng talatang nasa loob ng kahon?
- Hindi gugustuhin ng kilos-loob ang isang bagay o kilos na hindi alam o nauunawaan ng isip.
 - Mahalagang maunawaan ng isip ang lahat ng bagay upang gabayan ang kilos-loob.
 - Kung mali ang impormasyong binigay ng isip, hindi pipili ng kilos ang kilos-loob.
 - Naiimpluwensiyahan ng isip ang pagpili na ginagawa ng kilos-loob.
6. Alin sa sumusunod na pahayag ang **hindi** ipinahahayag ng talatang nasa loob ng kahon?
- Hindi gugustuhin ng kilos-loob ang isang bagay o kilos na hindi alam o nauunawaan ng isip.
 - Mahalaga ang pag-unawa ng isip sa kabutihan ng isang bagay o kilos upang piliin ito ng kilos-loob.
 - Mahalagang maunawaan ng isip ang lahat ng bagay upang gabayan ang kilos-loob.
 - Naiimpluwensiyahan ng isip ang pagpili na ginagawa ng kilos-loob.
7. Alin sa sumusunod na sitwasyon ang **hindi** nagpapahayag ng mensahe ng talatang nakapaloob sa kahon?
- Kahit sobrang lakas na ng ulan at hanging dala ng bagyo, hindi pa rin inalis ni Efren ang mga dahon sa lagusan ng tubig, kaya pinasok ng baha ang kanilang bahay.
 - Sinigurado ni Joseph kung tama ang impormasyon sa *website* para sa kanyang sagot sa modyul bago niya isinama ang website sa kanyang sanggunian.
 - Hindi sinunod ni Arla ang payo ng kaibigan na uminom ng pampabawas ng timbang; bagkus, nag-ehersisyo siya at binawasan ang kanin sa kanyang *diet*.
 - Hindi sinagot ni Liza ang text message ng taong hindi niya kilala.

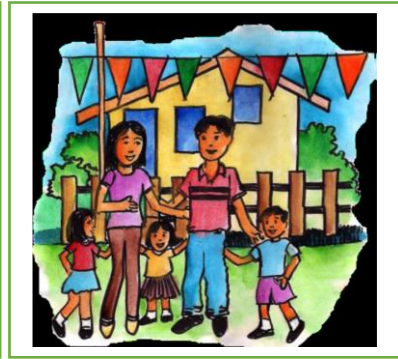
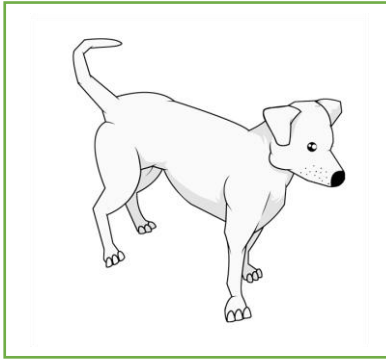
Para sa bilang 8-10, ang mga sagot ay makukuha sa talata na nasa loob ng kahon.

Tungkulin ng bawat isa sa atin ang sanayin, linangin at gawing ganap ang ating isip at kilos-loob. Mahalagang gamitin natin ang mga ito nang mapanagutan. Sa gayon, magiging mabuti ang kilos-loob at magiging isang mabuting nilalang ang tao. Hindi sa dami ng nalalaman at taas ng pinag-aralan ang tunay na sukatan ng kabutihan, kundi kung paano ginagamit ang mga kaalamang ito sa pagpapaunlad ng sariling pagkatao, paglilingkod sa kapuwa at sa paglilingkod o pakikibahagi sa pamayanan.

8. Alin sa sumusunod na pahayag ang **hindi** tumutukoy sa buod ng talatang nasa loob ng kahon?
- Kailangan nating gamitin ang isip para sa pagkalap at pagtuklas ng mga kaalaman na ayon sa katotohanan, upang makapili ang kilos-loob ng mga kilos na may kabutihan.
 - Mas mabuti ang tao kung ginagamit niya ang kanyang isip at kilos-loob ayon sa mga tunguhin nito.
 - Mababawasan ang pagkatao natin kung hindi natin gagamitin ang isip para sa katotohanan at kilos-loob para sa kabutihan.
 - Hindi mapanagutan ang hindi paggamit ng isip at kilos-loob.
9. Alin sa sumusunod na sitwasyon ang **hindi** nagpapahayag ng mensahe ng talatang nasa loob ng kahon?
- Hindi inintindi ni Thelma ang deskripsyon ng gamot na pinabili sa kanya ng kanyang nanay sa botika, kaya pinapalitan ito sa kanya.
 - Tinulungan ni Eden ang kaniyang mga kaklase sa *research project*, kahit hindi siya sinali sa pangkat para rito.
 - Binati pa rin ni Sonya ang kanyang kaibigan kahit nagpahayag ito ng sama ng loob sa *Messenger*.
 - Hindi sinagot ni Liza ang *text message* ng taong hindi niya kilala.
10. Alin sa sumusunod na paraan ng paggamit ng kilos-loob ang ipinahahayag ng tanong na: “Ano ang mararamdaman ko bukas o sa isang linggo o sa darating pang panahon kapag binalikan ko ang gagawin kong ito?”
- Pagtanggal ng lahat ng tukso at nakagugulo mula sa iyong paligid
 - Pagkilos tungo sa isang mabuti at maingat na pasiya
 - Pagsanay sa disiplina sa sarili.
 - Pagkontrol ng mga emosyon

Aralin**1****Isip at Kilos-loob*****Balikan*****Gawain 1: Alin ang nakahihigit?**

Panuto: Ihambing ang mga larawan sa tatlong kahon. Isulat sa kuwaderno ang sagot sa bawat tanong gamit ang tsart sa ibaba.

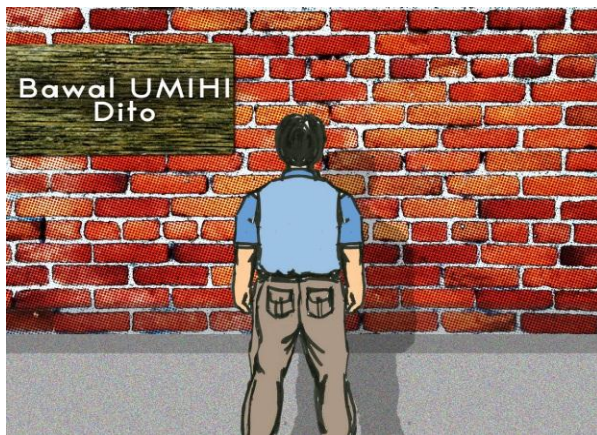
	Katangian		
	Halaman	Hayop	Tao
Pagkakatatulad			
Pagkakaiba			
Alin ang nakahihigit sa lahat. Ipaliwanag.			

Tuklasin

Gawain 2: Suriin ang Situwasyon

Panuto: Sagutin sa kuwaderno ang mga tanong na nasa loob ng kahon, gayundin ang sumusunod na karagdagang tanong sa ibaba.

Kung ikaw ang lalaking ito, ano ang tugon mo sa paalala na nakasulat sa pader?

Ano kaya ang tugon ng asong ito sa paalala?

Mga Tanong:

1. Ano ang pagkakaiba ng pagtugon ng lalaki at ng hayop sa paalalang ito? Ipaliwanag.
2. Ano ang taglay ng tao upang maunawaan at sundin niya ang paalala?
3. Ano ang palatandaan na ang tao ay marunong umunawa?
4. Ano ang palatandaan na ang tao ay may kilos-loob?

Suriin

Panuto: Basahin at unawaing mabuti ang aralin sa ibaba. Pagkatapos, sagutin ang mga tanong sa ibaba nito.

Isip at Kilos-loob

Sa lahat ng nilikhang may buhay, bukod-tangi ang tao. Ano ang katunayan nito? Sa lahat ng nilikha ng Diyos, mayroong tatlong nilikhang may buhay at may mga pagkakatulad ang mga ito: ang halaman, hayop at tao. Ang halaman at tao ay parehong kailangan ng nutrisyon upang mabuhay. Pareho ring lumalaki at lumalago ang mga ito. May kakayahang magparami din ng kanilang uri ang mga ito. Ang hayop ay may pandamdang, pagkagusto at pagkilos o paggalaw. Mayroon ding pandamdang ang tao tulad ng paningin, pandinig, pang-amoy, panlasa at pandama. Pareho rin silang may pagkagusto o kakayahang gustuhin ang kanilang nararamdaman. At pareho silang nakagagalaw. Subalit ang tao ay nilikha na may kakayahang higit pa sa ibang nilalang; kaya tinatawag ang tao bilang *obra maestra*. Ano ang nagpapahigit sa kaniya sa ibang nilalang? Ang taglay niyang isip at kilos-loob.

Kahulugan ng Isip at Kilos-loob

Ang **isip** ay ang kapangyarihan ng tao na makaalam at mangatuwiran. May kakayahan itong mag-isip, alamin ang diwa at buod ng isang bagay. Kapangyarihan din ng isip ang humusga, sumuri, mag-alaala at umunawa ng kahulugan ng mga bagay. Hindi perpekto ang isip ng tao. At dahil dito, nakadarama siya ng kakulangan. Ito ang dahilan kung bakit patuloy at walang katapusan ang paghahanap ng tao ng katotohanan. Ang pangunahing gamit ng isip ay ang umunawa at katotohanan ang tunguhin nito.

Ang katotohanan ay pahayag na nagsasaad ng ideya o pangyayaring napatunayan at katanggap-tanggap ng walang pasubali para sa lahat ng tao saan mang lugar ito nakatira. Ito ay hindi nagbabago at ang pagkamakatotohanan nito ay maaaring mapatunayan gamit ang mga sanggunian tulad ng mga babasahin at mga taong nakasaksi nito.

Ang **kilos-loob** ay ang kapangyarihan ng tao na pumili, magpasiya at isakatuparan ang napili. Ayon kay Santo Tomas de Aquino, ito ay isang makatuwirang pagkagusto (*rational appetency*) na naaakit sa mabuti at lumalayo sa masama. Ang pangunahing gamit ng kilos-loob ay kumilos o gumawa at kabutihan naman ang tunguhin nito.

Ang kabutihan ay ang katangian o kalagayan ng pagiging mabuti, kahusayang moral o kagalingan. Ang kabutihan ay lubus-lubusan kaya wala itong

anomang bakas ng kasamaan o kabulukan. Ito ay positibong katangiang naipamamalas sa mga gawang mabuti at kapaki-pakinabang para sa kapwa.

Tunghayan ang talahanayan sa ibaba.

	Isip	Kilos-loob
Pangunahing gamit	Pag-unawa	Kumilos/gumawa
Tunguhin	Katotohanan	Kabutihan

Upang magkaroon ng pag-unawa, kailangang gamitin ng tao ang pandamdang. Ito ang kumikilala sa mga bagay sa labas ng isip. Gamit naman ang kaniyang isip, nauunawaan niya ang mga bagay o nakabubuo siya ng konsepto at paghuhusga. Ang pandamdang ng tao ay nahahati sa dalawang uri: Ang **panlabas na pandamdang** na kinabibilangan ng paningin, pandinig, pandama, pang-amoy at panlasa at ang **panloob na pandamdang** na binubuo ng kamalayan, memorya, imahinasyon at *instinct*.

Tunghayan mo ang mga larawan sa ibaba:

Tulad ng nasa unang larawan, gamit ang pandamdang na paningin ng tao, nakikita ng tao ang isang aso. Ang impormasyon namang ito ay ihahatid sa kamalayan ng tao at mabubuo ang konsepto ng *aso* sa isip ng tao. Mauunawaan ng isip niya ngayon na ito ay isang aso. Sa ikalawang larawan naman, gamit ang pandamdang na pandinig ng tao, kahit hindi niya nakikita ang ibon, nabubuo sa imahinasyon niya ang konsepto ng ibong humuhuni na naririnig niya. Mauunawaan ng isip niya ngayon na ang huni na naririnig niya ay gawa ng isang ibon. Sa ikatlo, gamit ang panlasa ng tao, naaalala niya ang pangalan ng pagkaing kinakain niya. Dahil sa memorya niya, naaalala niya ang karanasan kung saan nakain na niya ito noon. Mauunawaan niya na itong nilalalahan niya ay nilagang baka. At sa

panghuling larawan, gamit ulit ang paningin at pandinig, namamalayan nito ang panganib at nakagagawa ng pasiya na hindi dumadaan sa katwiran. Kahit hindi mag-isip nang makatuwiran ang tao, kapag nakita niyang biglang may mabilis na sasakyan na paparating at narinig ang pagbusina, gamit ang *instinct*, bigla siyang tatabi upang umiwas sa disgrasya.

Kaugnayan ng Isip at Kilos-loob

Naiimpluwensiyahan ng isip ang pagpili na ginagawa ng kilos-loob dahil hindi nito nanaisin o gugustuhin ang isang bagay o kilos na hindi nito alam o nauunawaan. Ang kilos-loob ay umaasa lamang sa nalalaman at nauunawaang impormasyon na binibigay ng isip. Pipiliin lamang ng kilos-loob ang isang bagay o kilos kung ito ay naunawaan ng isip bilang mabuti o makabubuti para sa kaniya. Pinipili lamang nito ang mabuti at hindi naaakit sa masama.

Ngunit bakit may mga taong pumipili ng paggawa ng masamang kilos? Ito ay dahil hindi nito direktang pinipili ang masama; ngunit napipili lamang nito ang masama kung ang masama ay nababalutan ng kaunting kabutihan kaya ito nagmumukhang mabuti. Halimbawa, ang paggamit ng isang mag-aaral ng kodigo ay masama ngunit dahil sa kagustuhan niyang makakuha ng mataas na marka, maaaring piliin niyang gawin ito. Pinipili ng kilos-loob niya ang kilos na ito dahil sa kabutihan ng pagkakaroon ng mataas na marka na bumabalot sa maling kilos na pagkopya. Nauunawaan niya ang katotohanan na mabuti ang magkaroon ng mataas na marka kahit maling paraan ang pangongopya. Gayunpaman, mali ang katotohanang nabuo sa isip niya at mali rin ang napiling kilos ng kilos-loob niya. Ang katotohanan ay: Ang pagiging tapat sa pagsagot sa pagsusulit ang mabuti at ito ang inuutos ng konsensiya. Ang hindi pagsunod dito ay nagreresulta ng pagkabagabag ng konsensiya niya o siya ay “makokonsensiya”. Samakatuwid, dumedepende ang pagpili ng kilos-loob sa katotohanang nauunawaan ng isip. Ang isip ang magsasabi sa kilos-loob ng kung ano ang sa tingin nito ang mabuti. Ang kilos-loob naman ang may kapangyarihang pumili at isagawa ang piniling kilos nito. Sinasabing ugat ng mapanagutang kilos ang kilos-loob.

Sanayin at Linangin ang Isip at Kilos-loob

Ang tunguhin ng kilos-loob ay kabutihan ngunit ang kabutihan ay may iba't ibang uri. Nakasalalay naman ang pagsasaliksik at pag-alam ng mga ito sa isip. Ang isip ang magsasabi kung ano ang higit na mabuti upang ito ay mapiling gawin ng kilos-loob. Samakatuwid, tulad ng katawan ng tao, kailangan ding sanayin at linangin ang isip at kilos-loob. Magiging hadlang sa pagiging ganap ng isip at kilos-loob ang paggamit ng mga ito sa maling paraan at mababalewala ang tunay na layunin ng mga ito.

Upang magamit nang lubusan ang isip ayon sa tunguhin nito, kailangan itong linangin at gamitin sa tamang paraan. Ilan sa mga ito ang sumusunod:

1. **Pagsasaliksik at pagtatanong.** Ang pagsasaliksik ay maingat na pag-iimbestiga. Sa paghahanap ng katotohanan, marami ang mga pagkukunan ng impormasyon at datos tulad ng mga aklat at maaari ring magtanong sa mga taong nakaaalam. Halimbawa, sa pagsagot sa mga takdang-aralin sa

agham, magsaliksik at gamiting batayan ng iyong mga sagot ang mga makabuluhang aklat sa agham. Maaari ring magtanong sa mga eksperto at sa iyong mga guro upang mas umunlad ang pag-unawa mo sa mga bagong konsepto.

2. **Pagsusuri ng sanhi at epekto ng mga pasiya at pag-uugali.** May kaugnayan ang isang pangyayaring (epekto) magaganap dahil sa isa pang pangyayari (sanhi). Ito ang kaugnayan ng sanhi at epekto. May epekto ang bawat pasiya at ang pag-uugali natin. Kung bakit o paano nabuo ang isang kilos o pangyayari at kung ano ang kinalabasan ng kilos o pangyayari ay magiging batayan ng katotohanan. Halimbawa, kung ang paggawa ng takdang-aralin at pagbabasa ng aralin ang magiging ugali ng isang mag-aaral, ang magiging karaniwang epekto nito ay ang pagkaroon ng mataas na marka. Ito ang katotohanang dapat tandaan kung paano makakakuha ng mataas na marka sa paaralan.
3. **Paglutas ng mga problema nang may katwiran.** Ang paghahanap ng katotohanan ay makalulutas sa isang problema. Ito ay katotohanan kung ito ay may tamang katwiran. Halimbawa, nakaipon ka ng pera pang-panood ng sine sa darating na Linggo ngunit may mga gamit ka na dapat bilhin para sa iyong proyekto na ipapasa sa Lunes. Pinili mong bilhin ang mga kailangang kagamitan at ang katwiran mo ay maaari mo namang palampasin ang pelikula at pag-ipunan na lang ulit ito, ngunit ang pagpasa ng iyong proyekto ang hindi maaaring ipagpaliban.

Upang magamit nang lubusan ang kilos-loob ayon sa tunguhin nito, kailangan itong linangin at gamitin sa tamang paraan. Narito ang ilang mga tamang paraan:

1. **Pagkilos tungo sa isang mabuti at maingat na pasiya.** Sa paggawa ng maingat na pasiya, magkalap muna ng mga makabuluhang impormasyon. Alamin ang mga posibleng alternatibo at timbangin ang bawat isa. Piliin ang pinakamabuting alternatibo at gawin ito. Sanayin na laging piliin at gawin ang *pinakamabuting* pasiya, ang pasiya na magbubunga ng kabutihan. Halimbawa, sa pagpili ng *track* o kurso sa *Senior High School*, magkalap ng mga makabuluhang impormasyon tungkol sa mga *track* o kursong interesado ka. Timbangin kung aling *track* o kurso ang makabubuti at piliin ito.
2. **Pagsanay sa disiplina sa sarili.** Madalas mas madali ang pagkontrol sa sarili kung susundin ang kasabihang ito, “Kung wala sa paningin, wala sa isip”. Ang unang hakbang sa pagpapaunlad ng disiplina sa sarili ay ang pagtanggali ng lahat ng tukso at nakagugulo mula sa iyong paligid. Ang tukso ay likas na, kaya marapat na tayo ang umiwas sa tukso. Halimbawa, madalas ang mga palabas sa telebisyon sa gabi ang sanhi ng hindi pagtapos ng mga takdang-aralin ng mga mag-aaral. Upang hindi matuksong hindi tapusin ang mga takdang-aralin, maghanap ng lugar kung saan nakagagawa ka ng hindi nakikita ang telebisyon.

3. **Pagkontrol ng mga emosyon.** Lahat tayo ay may nasabi o nagawa na sa huli ay pinagsisihan, dahil sa sandaling panahon, nagpadikta tayo sa ating emosyon. Kung nag-aalala ka sa gagawing kilos sa isang napipintong pangyayari, tanungin mo ang sarili mo: “Ano ang mararamdaman ko bukas, o sa isang linggo o sa darating pang panahon kapag binalikan ko ang gagawin kong ito?” Ito ay pagninilay sa sarili at

Kung nag-aalala ka sa gagawing kilos sa isang napipintong pangyayari, tanungin mo ang sarili mo ng “Ano ang mararamdaman ko bukas o sa isang linggo o sa darating pang panahon kapag binalikan ko ang gagawin kong ito?”

pagdidistansya ng tao sa kaniyang sarili. Makatutulong ito upang maging kalmado at maiwasan ang mapanirang reaksiyong dala ng pabigla-biglang bugso ng damdamin. Halimbawa, kung nahihirapan sa pag-aaral at wala ka ng ganang pumasok sa paaralan, at nag-iisip kang huminto, tanungin mo ang sarili mo: “Magiging masaya ba ako bukas sa pasiyang ito? Magiging masaya ba ako pagkatapos ng isang linggo? Magiging masaya ba ako pagkatapos ng ilang taon?”

Ang Tungkulin ng Tao sa Kaniyang Isip at Kilos-Loob

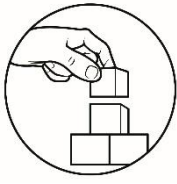
Tungkulin ng bawat isa sa atin ang sanayin, linangin at gawing ganap ang ating isip at kilos-loob. Mahalagang gamitin natin ang mga ito nang mapanagutan. Sa gayon, magiging mabuti ang kilos-loob at magiging isang mabuting nilalang ang tao. Hindi sa dami ng nalalaman at taas ng pinag-aralan ang tunay na sukatan ng kabutihan, kundi kung paano ginagamit ang mga kaalamang ito sa pagpapaunlad ng sariling pagkatao, sa paglilingkod sa kapuwa at sa paglilingkod o pakikibahagi sa pamayanan.

Mga Tanong:

Panuto: Ano ang naunawaan mo sa iyong binasa? Sagutin mo ang sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno.

1. Bakit sinasabing *obra maestra* ang tao?
2. Paano magpapabukod-tangi sa tao bilang nilalang ang isip at kilos-loob?
3. Paano maipakikita ang gamit, tunguhin ng isip at kilos-loob sa pang-araw-araw na kilos?
4. Ano ang inaasahan na dapat magawa ng tao dahil siya ay nilikhang may isip at kilos-loob?

Mula sa: Kagawaran ng Edukasyon, *Edukasyon sa Pagpapakatao, Baitang 7. Modyul Para sa Mag-aaral*. Pasig City: Kagawaran ng Edukasyon, 2017, pahina 118-133

Pagyamanin

Gawain 3

Panuto: Ngayong ganap mo ng naunawaan ang gamit ng isip at kilos-loob at ang mga tunguhin ng mga ito, suriin kung tugma ba ang iyong ikinikilos o ginagawa gamit ang mga ito.

Nakatala ang ilang tungkulin ng isang kabataang katulad mo. Tukuyin mo kung alam mo ang mga ito sa pamamagitan ng paglalagay ng simbolong tsek (✓) o ekis (×) sa tapat nito. Suriin din kung ginagawa mo ito sa pamamagitan ng paglalagay ng parehong simbolo. Gabay mo ang halimbawang ibinigay.

Tungkulin	Alam ko	Ginagawa ko	Natuklasan
Halimbawa: Pumili ng musikang pakikinggan	✓	×	Sumusunod lang ako sa uso at mga gusto ng aking mga kaibigan.
1. Gamitin nang wasto ang <i>computer</i> , <i>internet</i> , at iba pang <i>gadget</i> .			
2. Mag-aral nang mabuti; tinatapos sagutan ang mga modyul			
3. Gumigising nang maaga bilang paghahanda sa pagsagot ng mga modyul			
4. Gawin at ipasa sa takdang oras ang mga modyul na nasagutan ayon sa iskedyul			
5. Kumustahin ang kaibigan o kamag-anak na matagal ng hindi nakikita kahit sa <i>social media</i> .			
6. Tulungan ang kaklase na nahihirapan sa pagsagot ng mga gawain sa modyul.			
7. Panatilihin ang mabuting ugnayan sa kapatid o pinsan.			
8. Sumunod sa patakarang itinakda ng magulang.			
9. Magsimba at patatagin ang ugnayan sa Diyos.			
10. Makiisa at makipagtulungan sa proyekto ng pamayanan o barangay na kinabibilangan.			

Gawain 4. Paano ko ginamit ang aking isip at kilos-loob?

Panuto:

1. Maghanap ng isang litrato na may kaugnayan sa mga nakalipas na pangyayari sa iyong buhay.
2. Ipaliwanag kung paano mo ginamit ang iyong isip at kilos-loob kaugnay ng napili mong litrato batay na rin sa mga nakalipas na pangyayari sa iyong buhay.
3. Ipaliwanag din kung anong mga pasiya ang nais mong ituwid o paunlarin sa iyong sarili upang mas lalo mong mapaunlad ang iyong pagkatao.
4. Gawin ito sa iyong kuwaderno gamit ang halimbawang *graphic organizer* na nasa ibaba.
5. Sagutin ang mga katanungang inilaan sa ibaba.

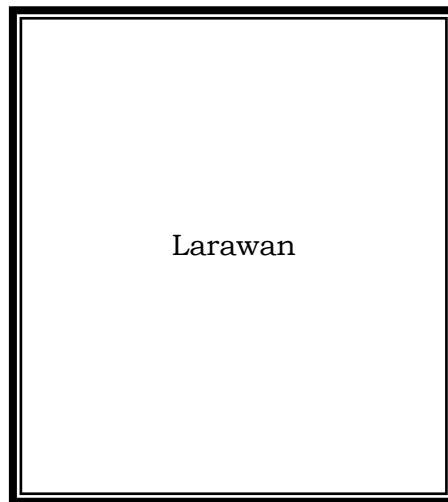
Halimbawa:

Pamagat ng larawan: Ang Pagkamit ng Aking Pangarap

Paano ko ginamit ang aking isip at kilos-loob kaugnay ng napili kong litrato?	Ano ang mga pasiya na nais kong ituwid o paunlarin sa aking sarili?
<p>Sagot:</p> <p>Ang larawang ito ay nagpapakita ng pagtatapos sa kindergarten. Ito ang nagpapaalala kung paano ako nagsimulang mangarap sa buhay. Gamit ang aking isip, pinaunlad ko ang aking mga kakayahan at kaalaman. Sinimulan ko ang aking pangarap sa pamamagitan ng pagsusumikap sa pag-aaral. Gamit naman ang aking kilos-loob, pinili kong makapagtapos sa pag-aaral bilang pangunahing hakbang tungo sa pag-abot ng aking mga pangarap.</p>	<p>Sagot:</p> <p>Bilang isang kabataan, nais kong hubugin sa aking sarili ang pagiging mapanuri sa mga situwasyon na maaaring maglayo sa akin sa pagkamit ng mga pangarap sa buhay.</p> <p>Nais kong bigyang- pansin ang kahalagahan ng pag-aaral at ang tamang oras para sa pakikipag-ugnayan sa aking mga kaibigan upang hindi ako maligawng landas na dapat kong tahakin sa buhay.</p>

Ngayon, ikaw naman...

Pamagat ng Larawan: _____

Paano ko ginamit ang aking isip at kilos-loob kaugnay ng napili kong litrato?	Ano ang mga pasiya na nais kong ituwid o paunlarin sa aking sarili?

Mga tanong:

1. Nahirapan ka ba sa pagpili ng litrato? Bakit?
2. May kaugnayan ba ang iyong nakaraan sa pagpapaunlad ng iyong isip at kilos-loob tungo sa mas makabuluhang hinaharap? Ipaliwanag.
3. Ano ang gampanin ng isip at kilos-loob upang maituwid o mapaunlad ang iyong pagpapasiya? Ipaliwanag.

Isaisip

Gawain 5: Anong mahalagang konsepto ang nahinuha mo?

Panuto: Anong mahalagang konsepto ang nabuo sa isip mo tungkol sa paksa ng modyul na ito habang binabasa mo ang babasahin sa Pagsusuri? Buoin ang dalawang pahayag na nasa unang kahon. Pagkatapos, isulat sa ikalawang kahon ang nabuo mong mahalagang konsepto.

Ang tao ay may _____ na may kakayahang _____.

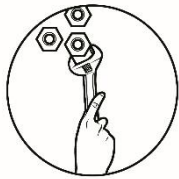
Tunguhin nito ang malaman ang katotohanan. Sa kabilang dako, ang

_____ ay may kakayahang _____.

_____ ang tunguhin nito.

Ang mga mahahalagang konseptong nahinuha ko mula sa aralin:

Isagawa

Panuto: Gunitain ang isang situwasyon kung saan nagpasya ka sa pagitan ng dalawang mabuting pagpipilian. Suriin mo ang iyong pasiya batay sa gamit at tunguhin ng isip at kilos-loob. Gabay mo ang *graphic organizer* sa ibaba. Isulat ang sagot sa iyong kuwaderno.

Situwasyon	Pasyang Ginawa	Bunga/Resulta
Nagpapatupad ng curfew ang aming barangay upang maiwasan ang paglabas ng mga kabataan lalo na kung gabi. Kaugnay ito ng kampanya ng lokal na pamahalaan laban sa pagkalat ng mapanganib na sakit na Covid 19. Samantala, may mga gawain sa simbahan na ginaganap kapag gabi at nais ko rin naman na makadalo dito.	Hiniling ko sa aming pastor na kung maaari ay mai-adjust ang oras ng mga panggabing gawain upang makadalo ang mga kabataang tulad ko nang hindi maaabutan ng curfew.	Pinahintulutan ng aming simbahan na mai-adjust ang oras ng panggabing gawain upang makadalo ang mga kabataang tulad ko. Masaya ako dahil nakakauwi ako nang maaga at hindi naaabutan ng curfew.

Ngayon, ikaw naman...

Sitwasyon	Pasyang Ginawa	Bunga/Resulta

Tayahin

Panuto: Basahin at unawain ang tanong sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa iyong kuwaderno.

1. Alin sa sumusunod ang tumutukoy sa kapangyarihan ng tao na pumili, magpasiya at isakatuparan ang napili?
 - a. Dignidad
 - b. Isip
 - c. Kalayaan
 - d. Kilos-Loob
2. Walang katapusan ang paghahanap ng tao sa katotohanan. Alin sa sumusunod na pahayag ang kahulugan ng pangungusap?
 - a. Hindi perpekto ang isip ng tao kaya wala siyang kakayahang malaman ang katotohanan.
 - b. May limitasyon ang isip ng tao kaya siya nakadarama ng kakulangan.
 - c. Patuloy ang hilig ng tao na matuklasan ang kaniyang kapaligiran.
 - d. Walang katapusan ang pag-aaral ng tao hanggat siya ay buhay.
3. Upang magkaroon ng pag-unawa, kailangan gamitin ng tao ang pandamdang. Alin sa sumusunod na pahayag ang ibig sabihin ng pangungusap?
 - a. Kailangan ng tao ang pandamdang upang makilala ang mga bagay sa labas ng kanyang isip.
 - b. Hindi magkakaroon ng kaalaman ang tao pag wala itong nararamdaman.
 - c. Walang kakayahan ang pandamdang na makaalam kaya kailangan ng tao ang isip.
 - d. Ang pag-unawa ay nagaganap sa pamamagitan ng pandama ng tao.
4. Nahuli ng gising si Julie sa umaga at mahuhuli na siya sa kaniyang unang klase sa paaralan. Napuyat siya sa kanonood sa telebisyon. Nagalit siya sa kaniyang ina dahil hindi siya ginising nang maaga. Ano ang dapat gawin ni Julie?
 - a. Dapat niyang isipin na may kakayahan siyang pumili ng kilos niya at hindi kasalanan ng kaniyang ina kung siya ay napuyat.
 - b. Dapat niyang patawarin ang ina dahil hindi niya ito kasalanan at sisihin ang sarili niya sa paggising ng huli.
 - c. Dapat ay magsilbing aral sa kaniya ito at ibilin nang mas maaga sa kaniyang ina ang paggising sa kaniya.
 - d. Dapat siyang magalit sa kaniyang sarili dahil hindi siya sanay gumising nang maaga.

5. "It's better to cheat than to repeat!" Ito ang pinaniniwalaan ni Jason sa buhay niya. Ito ang dahilan kung bakit tuwing may pagsusulit, gumagamit siya ng kodigo. Ayaw niyang umulit ng taon sa kaniyang baitang at ayaw niyang mabigo sa kaniya ang kaniyang mga magulang. Ano ang dapat niyang isipin?
- Isipin niya na walang katotohanan ang ganitong prinsipyo at paminsan-minsan lang dapat ito ginagawa.
 - Isipin niya na totooong mas magiging masaya ang kaniyang magulang kung makakatapos siya ng pag-aaral.
 - Isipin niya na hindi siya lubos na matututo bagamat siya ay nakakapasa sa pagsusulit.
 - Isipin na hindi maiiwasan ang mandaya paminsan-minsan.
6. Ang tao ay bukod-tangi sa lahat ng mga nilikhang may buhay sa mundo. Ang pahayag ay:
- Mali, dahil tanging ang Diyos lang ang bukod tangi sa lahat at Siya ang lumikha sa atin
 - Tama, dahil tao lamang ang may isip kumpara sa ibang nilikhang may buhay.
 - Tama, dahil mayroong isip at kilos-loob ang tao kaysa sa ibang nilikha.
 - Mali, dahil lahat ng nilikha ay pantay-pantay sa mata ng Diyos.
7. Hindi nakapag-aral sa science si Pol dahil napuyat siya sa paggawa ng ibang takdang-aralin. Nagkaroon sila ng biglaang pagsusulit sa klase. Nakita niya ang kaniyang mga kaklase na nagkokopyahan. Inaalok siya na kumopya sa kanila. Ano ang dapat gawin ni Pol at bakit?
- Hindi niya tatanggapin ang alok ng kaklase at sasagutan niya ang pagsusulit dahil mas mabuting masukat ang kaniyang nalalaman nang hindi kumokopya sa iba.
 - Kokopya siya at sa susunod ay sila naman ang pakokopyahin niya dahil dapat siyang tumanaw ng utang na loob sa kaniyang mga kaklase.
 - Kokopya siya sa kaklase dahil mapapagalitan siya ng kaniyang guro kapag hindi siya pumasa sa pagsusulit
 - Ipapasa niya ang kaniyang papel nang walang laman dahil hindi tama ang pagkopya.
8. Sobra ang sukli sa iyo ng tindera ng bumili ka ng pagkain sa kantina ninyo. Naalala mo na may babayaran ka sa iyong kaklase para sa inyong proyekto. Ano ang gagawin mo at bakit?
- Isasauli ko ang sobrang sukli dahil magiging kawawa ang tinderang nagkamali dahil siya ang magbabayad ng kulang.
 - Ibabayad ko sa kaklase ko ang sobrang sukli dahil mas makakatipid ako kaysa humingi ng pera sa aking magulang.
 - Sasabihin ko sa kaibigan ko ang nangyari at paghahatian naming ang pera.
 - Hindi ko isasauli dahil hindi naman ako ang nagkamali.

9. Alin sa sumusunod ang nagpapahayag ng katotohanan tungkol sa relasyon ng isip at kilos-loob?
- Ang mabuti at masama ay binibigay ng kilos-loob para makapili ang isip ng mabuting kilos.
 - Nakadepende ang isip sa pinipiling mabuting kilos ng kilos-loob.
 - Ang kilos-loob ay hindi nagkakamali dahil sa kakayahan ng isip.
 - Umaasa ang kilos-loob sa katotohanan na nalalaman ng isip.
10. Ang halaman, hayop at tao ay may pagkakatulad. Subalit ang tao ay nilikha na may kakayahang higit sa ibang nilalang, kaya tinatawag ang tao bilang *obra maestra*. Ang tao ay nagtataglay ng isip at kilos-loob.
- Alin sa sumusunod ang buod ng talatang ito?
- Ang isip at kilos-loob ang nagpapabukod-tangi sa tao kaysa sa ibang nilikha.
 - Ang tao ay naiiba dahil tao lang ang sinasabing *obra maestra*.
 - Nakahihigit ang tao dahil walang kakayahan ang mga hayop at halaman na mamuhay nang mag-isa.
 - Pantay-pantay ang lahat ng nilikha, ngunit may pagkakaiba rin ang bawat ito.

Karagdagang Gawain

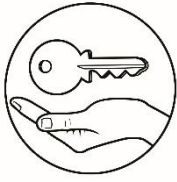
Gawain 6. Pagninilay

Sa iyong *journal*, sumulat ng pagninilay tungkol sa iyong mga reyalisasyon sa iyong mga pagpapasiya. Sagutin ang tanong na: Paano ako makabubuo ng angkop na pagpapasiya ayon sa gamit ng isip at kilos-loob (ibig sabihin, tungo sa katotohanan at kabutihan)?

Pamantayan sa Paggawa	
Nilalaman	10 puntos
Kaayusan/Kalinisan	5 puntos
Pagkamalikhain	5 puntos
Kabuoan	20 puntos

O, kumusta? Nagawa mo ba nang maayos ang mga gawain? Kung oo, tumungo ka na sa susunod na modyul. Kung hindi, maari mong balikan ang mga gawain sa modyul na ito.

Hingin ang tulong o paggabay ng iyong magulang, kamag-aral at ng guro kung nahihirapan.

Susi sa Pagwawasto

Talaan ng Ispektikasyon			
PARA SA SUBUKIN at TAYAHIN			
Paksa	Kasanayan	Sagot sa Subukin	Sagot sa Tayahin
1. Ang Pagkatao ng Tao	Ebalwasyon	A	B
2. Isip	Kaalaman	B	C
3. Kilos-loob	Kaalaman	D	D
4. Kahulugan ng Isip	Ebalwasyon	C	B
5. Kaugnayan ng Isip at Kilos-loob	Pag-unawa	D	C
6. Kaugnayan ng Isip at Kilos-loob	Pagsusuri	C	C
7. Kaugnayan ng Isip at Kilos-loob	Paglalatap	A	A
8. Tungkulin ng Tao sa Kanyang Isip at Kilos-loob	Sintesis	C	A
9. Tungkulin ng Tao sa Kanyang Isip at Kilos-loob	Paglalatap	B	B
10. Tungkulin ng Tao sa Kanyang Isip at Kilos-loob	Ebalwasyon	B	A

Sanggunian

Kagawaran ng Edukasyon, Edukasyon sa Pagpapakatao, Baitang 7. Modyul Para sa Mag-aaral. Pasig City: Kagawaran ng Edukasyon, 2015, pahina 117-134

Para sa mga katanungan o puna, sumulat o tumawag sa:

Department of Education - Bureau of Learning Resources (DepEd-BLR)

Ground Floor, Bonifacio Bldg., DepEd Complex
Meralco Avenue, Pasig City, Philippines 1600

Telefax: (632) 8634-1072; 8634-1054; 8631-4985

Email Address: blr.lrqad@deped.gov.ph * blr.lrpd@deped.gov.ph